

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

**Výukový materiál zpracován v rámci projektu
EU peníze školám**

Čtenářská gramotnost 2 (1. část)

Mgr. Markéta Haburová

Registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.5.00/34.0481

Číslo klíčové aktivity: III/2

Název klíčové aktivity: Inovace a zkvalitnění výuky
prostřednictvím ICT

Číslo materiálu: VY_32_INOVACE_81-90

Datum: 30. 12. 2012

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Vzdělávací oblast:	Jazyk a jazyková komunikace
Tematická oblast:	Popis
Předmět:	Český jazyka a literatura
Třída:	I., IV.A
Výstižný popis způsobu využití, případně metodické pokyny:	Soubor je tvořen pracovními listy. Studenti pomocí internetu, svých znalostí z mluvnice, slohu, literární teorie a literární historie plní zadané úkoly.
Klíčová slova:	Popis, literární druhy a žánry, struktura literárního díla a jazykové prostředky. Realismus, Božena Němcová, Karel Havlíček Borovský
Druh učebního materiálu:	Pracovní list

Autorem materiálu a všech jeho částí, není-li uvedeno jinak, je Mgr. Markéta Haburová.

Obsah

Obsah.....	3
I. VY_32_INOVACE_81 Popis – děje předmětu a osoby	4
I. Popis – děje předmětu a osoby (odpovědi)	7
II. VY_32_INOVACE_83 Epos a román, ukázky eposů	8
II. Epos a román, ukázky eposů (odpovědi)	11
III. VY_32_INOVACE_82 Reportážní popis	12
III. Reportážní popis (odpovědi)	15
IV. VY_32_INOVACE_99 Reportážní popis a líčení	16
IV. Reportážní popis a líčení (odpovědi)	19
V. VY_32_INOVACE_84 Epigramy Karla Havlíčka Borovského	21
V. Epigramy Karla Havlíčka Borovského (odpovědi)	27
VI. VY_32_INOVACE_97 Rozbory uměleckých textů - epické a lyrické žánry	28
VI. Rozbory uměleckých textů - epické a lyrické žánry (odpovědi)	32
VII. VY_32_INOVACE_85 Karel Havlíček Borovský: Tyrolské elegie	35
VII. Karel Havlíček Borovský: Tyrolské elegie (odpovědi)	49
VIII. VY_32_INOVACE_98 Rozbory uměleckých textů - lyrický a dramatický text	53
VIII. Rozbory uměleckých textů - lyrický a dramatický text (odpovědi)	58
IX. VY_32_INOVACE_96 Bajka	60
IX. Bajka (odpovědi)	64
X. VY_32_INOVACE_86 Božena Němcová: Divá Bára	65
X. Božena Němcová: Divá Bára (odpovědi)	68
Zdroje obrázků:	70
Zdroje:	71

I. VY_32_INOVACE_81 Popis – děje předmětu a osoby

Popis prostý

- častý ve stylu prostě sdělovacím
- častý v oblasti hovorové a umělecké
- podává jednoduchý výčet znaků
- systematickost:- postup od celku k částem
 - postup od nápadného k méně nápadnému
 - postup od důležitého k podružnému

1. Vymyslete nadpis slohových prací:

Můj talisman pro štěstí se bez problémů vejde do dlaně. Dostala jsem ho od své babičky. Koupila mi jej na jedné své dovolené v Tunisku.

Je to kamínek na krk, ani velký, ani malý, prostě tak akorát. Babička říká, že je to můj měsíční kámen. To znamená, že je určen lidem, kteří se narodili ve stejném měsíci jako já - v únoru. Kamínek má moc příjemnou zelenou barvu. Sem tam ho protkávají stříbrné žilky.

Zelená prý uklidňuje, alespoň mně to tak připadá. Do kamínku je zasazené zlaté očko, skrz které je provlečený černý řemínek z velbloudí kůže.

I když je to můj talisman, nenosím jej pořád s sebou, jak bývá u talismanů zvykem. Mám ho pověšený v pokoji, připíchnutý špendlíkem na nástěnce. Věřím, že když se na něj ráno podívám, přinese mi štěstí po celý den.

Na tuhle krajinu vzpomínám velice rád. Strávil jsem zde jedny z nejhezčích chvil svého života. Moc se mi tu líbilo.

Nejdříve mě zaujaly stromy, které se před mýma očima rozestupovaly, jako by se klaněly. Cestičky se přede mnou rozbíhaly do všech stran a jedna z nich mě dovedla až k místu, kde se jezero široce rozlilo. Připomnělo mi zrcadlo, v němž se zhlíží sluneční paprsky.

Když jsem se zahleděl do dálky, dělily oblohu od jezera špičaté zasněžené vrcholky hor, které na celou krajinu dohlížely a hlídaly ji. Podél břehu se táhly řady zelených stromů. Pod dechem větru se kývaly ze strany na stranu. Připomínaly dav lidí postávající na náměstí ...

2. Vyberte si tři osoby a popište je tak, aby je spolužáci podle popisu poznali.

Obr [1]

Popis děje

Oběd ve školní jídelně

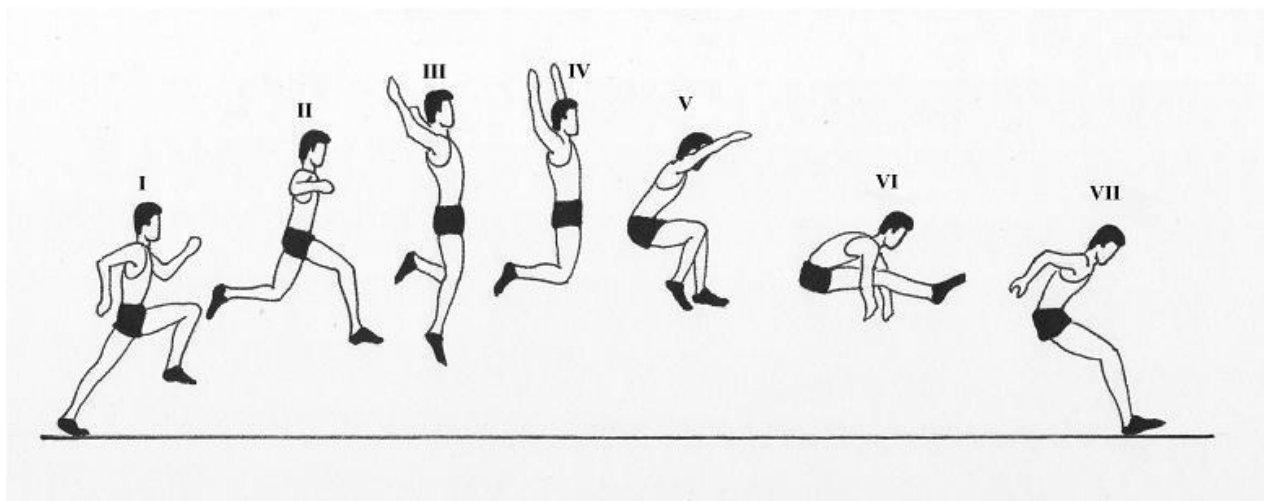
Celá třída nedočkavě očekává konec _____ hodiny. Konečně zvoní. Žáci schovají do aktovky _____ a sešity a střemhlav utíkají ke školní jídelně. Tam rychle odhodí aktovky na _____ hromadu školních brašen a pospíchají na _____. Doufají, že právě oni budou na obědě první. Vezmou si táč a příbory. Potom si hladově nabírají _____ polévku a pak pokračují k řízku s _____ kaší.

Všichni spolužáci si společně sednou k velkému stolu a povídají si o tom, co zažili. Po _____ se s chutí pustí do řízku s bramborami. Po jídle odnesou táč s _____ nádobím k okénku a spěchají rychle ze školy – na vlak, nebo _____.

3. Doplňte informace v předchozím textu

použitým	autobus	velkou
bramborou	kvěťákovou	poslední
polévce	učebnice	oběd

4. Popište děj na následujícím obrázku.

Obr [2]

I. Popis – děje předmětu a osoby (odpovědi)

1. Vymyslete nadpis slohových prací:
 - a) *Talisman pro štěstí*
 - b) *Pohled na jezero a hory*
2. Vyberte si tři osoby a popište je tak, aby je spolužáci podle popisu poznali.
individuální řešení
3. Doplňte informace v předchozím textu

Oběd ve školní jídelně

Celá třída nedočkavě očekává konec poslední hodiny. Konečně zvoní. Žáci schovají do aktovky učebnice a sešity a střemhlav utíkají ke školní jídelně. Tam rychle odhodí aktovky na velkou hromadu školních brašen a pospíchají na oběd.

Doufají, že právě oni budou na obědě první. Vezmou si táč a příbory. Potom si hladově nabírají květákovou polévku a pak pokračují k řízku s bramborou kaší.

Všichni spolužáci si společně sednou k velkému stolu a povídají si o tom, co zažili. Po polévce se s chutí pustí do řízku s bramborami. Po jídle odnesou táč s použitým nádobím k okénku a spěchají rychle ze školy – na vlak, nebo autobus.

4. Popište děj na následujícím obrázku.

individuální řešení

popis viz http://pf.ujep.cz/~nosek/atletika/skoky_dal_technika.html

II. VY_32_INOVACE_83 Epos a román, ukázky eposů

Epos o Gilgamešovi

A když sedmý nadešel den,
 holubici jsem vyslal, volně vypustil ven.
 Vylétla holubice a vrátila se,
 neb vidět nebylo pevného místa, přilétla zpět.
 Vlaštovku jsem vyslal, volně vypustil ven.
 Vylétla vlaštovka a vrátila se,
 neb vidět nebylo pevného místa, přilétla zpět.
 Vyslal jsem havrana, volně vypustil ven.
 Vzlétl havran a spatřil opadávající vody,
 potravu hledá, poletuje, kráká, ale nevrací se.

Obr [3]

Homér: Odyssea

SLADKÉ ÚSKOKY BOHYNĚ KIRKE

Odemkla lesklé dveře a ihned z komnaty vyšla,
 dovnitř je zvouc – hned vešli tam s ní, vší rozvahy prosti,
 jediný Eurylochos, jenž vytušil úklady, nešel.
 Potom je uvedla v jizbu a na křesla sednout a židle
 zvala, pak žlutavý med, pak sýr, pak z ječmene mouku
 smíchala s červeným vínem a přilila záhubné šťávy
 k jídlu, by otcovská zem jim nadobro zmizela z mysli.
 Avšak když jim to dala a oni to vypili, ihned
 kouzelným prutem je šlehla a zavřela v prasečí chlívky.
 Měli pak hlavy jak vepři a chrochot a štětiny také,
 jakož i tvar, jen rozum jim zůstal, jako byl předtím.
 Tak tedy zavření byli a plakali. Kirke jim dala
 žaludů k jídlu a bukvic a také bobulí dřínu,
 stravu to obvyklou vepřů, již lehají na holé zemi.

Obr [4]

O POTOPI

Noe udělal všechno, jak mu Hospodin přikázal. Šest set let bylo Noemu, když nastala potopa, vody na zemi. Před vodami potopy vešel Noe a s ním jeho synové i jeho žena a ženy jeho synů do archy. Z čistých zvířat i ze zvířat, která nejsou čistá, z ptactva i ze všeho, co se plazí po zemi, vždy po páru vešli samec a samice k Noemu do archy, jak mu Bůh přikázal. Po sedmi dnech pak pronikly na zemi vody potopy. V šestistém roce života Noeho, sedmnáctý den druhého měsíce, se provalily všechny prameny obrovské propastné tůně a nebeské propusti se otevřely. Nad zemí se strhl lijavec a trval čtyřicet dní a čtyřicet nocí. Právě toho dne vešli Noe i Šém, Chám a Jefet, synové Noeho, i žena Noeho a tři ženy jeho synů s nimi do archy, oni i všechna zvířata rozmanitých druhů, všechnen dobytek rozmanitých druhů, všichni plazící se zeměplazi rozmanitých druhů i všechno ptactvo rozmanitých druhů, každý pták, každý okřídlenec. Vešli k Noemu do archy vždy pár po páru ze všeho tvorstva, v němž je duch života. Vcházel, samec a samice ze všeho tvorstva, jak mu Bůh přikázal. A Hospodin za ním zavřel.

Potopa na zemi trvala čtyřicet dní, vod přibývalo, až nadnesly archu, takže se zdvihla od země. Vody zmohutněly a stále jich na zemi přibývalo. Archa plula po hladině vod. Vody na zemi přelice zmohutněly, až přikryly všechny vysoké hory. A zahynulo všechno tvorstvo, které se na zemi pohybuje, ptactvo, dobytek i zvířata a také všechna na zemi se hemžící havěť, i každý člověk.

1. Převyprávějte Odysseovo setkání s Kirké.
2. Jak se jmenuje Homérův další epos?
3. Proč se tento epos jmenuje „Odyssea“?
4. Jakou formu mají první dvě ukázky?
5. Uveďte název díla, z něhož pochází ukázka „O potopě“.
6. Chronologicky seřadte ukázku 1. a 3.
7. Jak se jmenoval muž, který vypráví ukázku 1?
8. Jak se jmenovali Noemovi synové? Co je po nich pojmenováno?
9. Převyprávějte ukázku 1 a 3. Vysvětlete, v čem se podobají a v čem liší.

II. Epos a román, ukázky eposů (odpovědi)

1. Převyprávějte Odysseovo setkání s Kirké.

individuální řešení

2. Jak se jmenuje Homérův další epos?

Illias

3. Proč se tento epos jmenuje „Odyssea“?

podle hlavního hrdiny, ithackého krále Odyssea

4. Jakou formu mají první dvě ukázky?

veršované eposy

5. Uveďte název díla, z něhož pochází ukázka „O potopě“.

Bible

6. Chronologicky seřadte ukázku 1. a 3.

v tomto pořadí

7. Jak se jmenoval muž, který vypráví ukázku 1?

Utanapištim

8. Jak se jmenovali Noemovi synové? Co je po nich pojmenováno?

Šém, Chám a Jáfet, jazykové skupiny, kmeny

9. Převyprávějte ukázku 1 a 3. Vysvětlete, v čem se podobají a v čem liší.

individuální řešení

III. VY_32_INOVACE_82 Reportážní popis

Karel Čapek: Anglické listy

LONDÝNSKÉ ULICE

Pokud se pak týče Londýna samotného, páchne povšechně benzínem, spálenou trávou a lojem, na rozdíl od Paříže, kde k tomu přistupuje zápach pudru, kávy a sýra. V Praze páchne každá ulice jinak; po této stránce není nad Prahu. Složitější je to s hlasy Londýna: tam uvnitř, na Strandu nebo na Piccadilly, to vám je, lidi, jako přádelna s tisíci vřeteny; to to drnčí, rachotí, přede, bublá, sviští a hrčí tisíci nacpanými motory, busy, auty a parními mašinami; a vy sedíte na střeše busu, který nemůže dál a drnčí naprázdno, protřásáte se jeho rachotem a poskakujete na místě jako divná vycpaná loutka.

Pak jsou postranní ulice, gardens, squares, roads a groves a crescents až po tu mizernou ulici v Notting Hillu, kde toto píši: všeliké ulice Dvou Sloupů, ulice Stejných Mříží, ulice Sedmi schůdků Před Každým Domkem a tak dále; nuže, zde jakési zoufalé variace na “i” ohlašují prodavače mléka, bědující “jejej” znamená prostě třísky na zatápnění, “uó” je válečný křik uhlíře, a příšerný řev delirantního námořníka zvěstuje, že nějaký chlapík veze na prodej pět hlávek kapusty v dětském kočárku. A v noci se tu milují kočky stejně divoce jako na střechách Palerma, přes všechny pověsti o anglickém puritánství.

Jen lidé jsou tady tišší než jinde; mluví spolu jen na půl huby a koukají, aby už byli doma. A to je to nejpodivnější na anglických ulicích: tady neuvidíte ctihodné dámy povídat si na rohu o tom, co se stalo u Smithů nebo Greenů, ani somnambulně putovat milence čtyřručně se vedoucí, ani sedět na zápraží počestné občany s rukama na kolenou (mimochodem: tady jsem ještě neviděl truhláře, ani zámečníka, ani dílny, ani tovaryše, ani učně; tady jsou jen krámy, samé krámy, samá Westminster Bank a Midland Bank Ltd.), ani muže pijící na ulici, ani lavičky na rynku, ani zevlouny, ani povalovače, ani služky, ani penzisty, zkrátka nic, nic, nic; londýnská ulice je jen takové koryto, kterým život teče, aby už byl doma. Na ulicích se nežije, nekouká, nemluví, nestojí ani nesedí; ulicemi se jenom probíhá.

Tady ulice není ten nejzajímavější lokál, kde vás potká tisícera podívaná a promluví k vám tisíc dobrodružství; lokál, kde lidé pískají nebo se perou, hlučí, koketují, odpočívají, básní nebo filozofují, chodí na stranu a užívají života a dělají vtipy nebo politiku a shlukují se ve dvojice, v trojice, v rodiny, v zástupy nebo v revoluce. U nás, v Itálii, ve Francii je ulice jakási velká hospoda nebo veřejný sad, náves, shromážděště, hřiště a divadlo, rozšířený domov a zápraží; tady je něčím, co nepatří nikomu a nikoho nesbližuje s ostatními; tady nepotkáváte lidi a věci, zde je jenom míjíte.

Člověk u nás vystrčí hlavu z okna, a už je na ulici. Ale anglický domov není od ulice oddělen jen záclonou v okně, nýbrž ještě zahrádkou a mříží, břechťanem, trávničkem a živým plotem, klepátkem na dveřích a odvěkou tradicí. Anglický domov musí mít svou vlastní zahrádku, neboť ulice mu není divým a rozkošným sadem; musí mít na zahrádce svou vlastní houpačku nebo hřiště, protože ulice

mu není hřištěm ani zábavnou skluzavkou. Poezie anglického domova je zaplácena tím, že anglická ulice je bez poezie. A tady nikdy nepotáhnou ulicemi revoluční davy, protože ty ulice jsou na to příliš dlouhé. A příliš fádní.

Ještěže tu jsou busy, koráby pouště, velbloudi nesoucí vás na hřbetě skrze cihelnou nekonečnost Londýna. Je mi jednou ze záhad, že si nespletou cestu, ačkoli se většinou neřídí podle slunce ani podle hvězd, vzhledem k zdejší oblačnosti. Nevím dosud, podle jakých tajných známek rozezná řidič Ladbroke Grove od Great Western Road nebo Kensington Park Street. Nevím, proč dává přednost tomu, ujíždět do East Actonu, místo aby jel do Pimlica nebo Hammersmithu. Je to totiž všechno tak podivně stejné, že nechápu, proč se vlastně specializoval na East Acton. Snad tam má domek, jeden z těch se dvěma sloupky a sedmi stupni u dveří. Ty domky vypadají trochu jako rodinné hrobky; pokusil jsem se je nakreslit, ale ať jsem dělal co chtěl, nedosáhl jsem výrazu dosti beznadějného; mimoto nemám s sebou šedivou barvu, kterou bych je natřel.

Abych nezapomněl: Ovšemže jsem se byl podívat na Baker Street, a vrátil jsem se strašlivě zklamán. Není tam ani stopy po Sherlocku Holmesovi; je to bezpříkladně počestná obchodní ulice, jež nemá vyššího cíle než ústít do Regent's Parku, což se jí po dlouhém úsilí téměř povede. Dotkneme-li se ještě stručně její podzemní stanice, vyčerpali jsme vše, i svou trpělivost.

(Znění tohoto textu vychází z díla Anglické listy tak, jak bylo vydáno v Československém spisovateli v roce 1980)

1. Najděte jazykové prostředky typické pro reportážní popis.
2. Najděte v textu cizí slova – nahraďte je českými ekvivalenty, popř. vysvětlete jejich význam.
3. Napište jméno literární postavy, která se v textu objevuje. Uveďte jméno jejího tvůrce.
4. Definujte styl, kterým je ukázka napsána:

5. Který jazykový prostředek typický pro reportážní popis v ukázce chybí:

6. "Anglické listy" bývají označovány jako cestopisné causerie [kozří].

Co znamená causerie:

- a) žurnalistický literární útvar, zaměřený k nejrůznějším aktuálním námětům společenským, kulturním i ze soukromého života, jež mohou čtenáře zajímat
- b) vtipná úvaha o nějaké události, zážitku apod., přičemž podstatným rysem je, že autor chce navázat se čtenářem přímý vztah - chce ho jaksi "vtáhnout" do svého vlastního pohledu
- c) stručný, vtipný a výstižný výrok, který vyjadřuje myšlenku hlubší platnosti nebo širších významových souvislostí

7. Vysvětlete následující slovní spojení:

a) *cihelná nekonečnost Londýna* (6. odst.) =

b) *anglická ulice je bez poezie* (6. odst.) =

8. Pomocí ukázky (strana 2) popište, jak vypadá typický anglický dům:

9. Napište slova, která jsou podle vás zastaralá (tzv. archaismy), popř. knižní:

10. Vlastními slovy popište, jak autor vnímá české ulice.

III. Reportážní popis (odpovědi)

1. Najděte jazykové prostředky typické pro reportážní popis.

individuální řešení

2. Najděte v textu cizí slova – nahraďte je českými ekvivalenty, popř. vysvětlete jejich význam.

individuální řešení

3. Napište jméno literární postavy, která se v textu objevuje. Uveďte jméno jejího tvůrce.

Sherlock Holmes Sira Arthura Conana Doylea

4. Definujte styl, kterým je ukázka napsána:

dlouhá souvětí, výčty informací, poetičnost = neobvyklá slovní spojení

5. Který jazykový prostředek typický pro reportážní popis v ukázce chybí:

jednočlenné věty, neúplné věty

6. "Anglické listy" bývají označovány jako cestopisné causerie [kozří].

Co znamená causerie:

- a) žurnalistický literární útvar, zaměřený k nejrůznějším aktuálním námětům společenským, kulturním i ze soukromého života, jež mohou čtenáře zajímat = *fejeton*
- b) *vtipná úvaha o nějaké události, zážitku apod., přičemž podstatným rysem je, že autor chce navázat se čtenářem přímý vztah - chce ho jaksi "vtáhnout" do svého vlastního pohledu*
- c) stručný, vtipný a výstižný výrok, který vyjadřuje myšlenku hlubší platnosti nebo širších významových souvislostí = *aforismus*

7. Vysvětlete následující slovní spojení:

- a) *cihelná nekonečnost Londýna* (6. odst.) = *velké množství londýnských domů je z cihel*
- b) *anglická ulice je bez poezie* (6. odst.) = *nic se na ní neděje, je bez života*

8. Pomocí ukázky (strana 2) popište, jak vypadá typický anglický dům:

záclony v okně, zahrádka, mříž v okně, břečťan, trávník, živý plot, klepátko na dveřích, zahrádka s houpačkou, nebo hřištěm

9. Napište slova, která jsou podle vás zastaralá (tzv. archaismy), popř. knižní:

všeliké, nuže, zvěstuje, ctihodné, zevlouny, ...

10. Vlastními slovy popište, jak autor vnímá české ulice.

individuální řešení

IV. VY_32_INOVACE_99 Reportážní popis a líčení

Reportážní popis

Přiřaďte druhy reportážního popisu:

- a) Reportáž o společenské události b) Cestopisná reportáž c) Sociální reportáž

1.

Jedeme noční krajinou. Většina cestujících spí, ale já nemohu usnout. Dívám se z okna, které mám po pravé straně, a nevidím nic než obrysy hor. Slyšel jsem, že hory jsou tady velkolepé, velmi krásné a nebezpečné. Opakuji si: krásné a nechci myslet na to druhé. Cítím, že se cesta zatáčí. Serpentina, zatáčky ostré a nepříjemné. Tuším pod námi propast. Skoro lituji, že nespím jako ostatní. Ne, to není ten pravý pocit. Nelituji, ale najednou bych chtěl, aby začal den. Ve dne je všechno jasnější. I propast? ...

2.

Jdeme dlouhou chodbou, všude zlověstné ticho. Víme, že tady žijí lidé, jenže to ticho napovídá, že jim vyhasly hlasy, vyhasly radosti. Vím, proč jsem zde, je mi úzko. Člověk má připravené otázky, ale tváří v tvář skutečnosti mu dojde řeč. Bleděmodrá sestra jde před námi jistým a rychlým krokem. Vyzná se. Nevypadá sklíčeně, ani unaveně. Ovšem ta tu nežije pořád. Jen tady slouží, osm hodin denně. Pak se vrací „mezi živé“. Její svěřenci dosloužili. Jak se to trefně a falešně říká: jsou na zasloužilém odpočinku. Tak tedy vypadá to, co jsme si vysloužili?

Už vidím první obyvatelku tohoto útulku (úschovny?). Staříčká babička. Svázaná v uzlíčku. napadají mě Nerudovy verše. Sedí a podřimuje. Sestra se nad ní skloní. Stařenko, tady nesmíte. Musíte jít do svého pokoje. Máte tam teplo, tady nachladnete. – Dřímající stařenka se nechává beze slova odvést. Otevřenými dveřmi vidím další 3 babičky - sušinky. ...

3.

Té slávy kolem! Jako když za starých časů vítali knížete pána. Dechovka je velice agresivní, není slyšet vlastního slova. Na koho ještě čekáme? Na delegaci. Svět se tak málo změnil. Chceme-li se něčím před světem pochlubit, potřebujeme k tomu delegaci. Už jedou! Auta troubí, ale je to jen taková hra. Řidiči dobře vidí, že cesta je teď ve znamení chodců, řekněme rovnou čumilů, auta se šinou jako velké plechové ulity, pak někdo vystoupí, kdosi zatleská a paráda může začít.

Počkejte, prosím, nevidím – řekne někdo za mými zády. Človíček. Řekl bys málem - koukej, nepleť se mezi dospělé, jsi ještě malý, počkej, až vyrosteš, – ale to právě říct nemohu. Ten človíček je tu právem. Otvírá se škola. Jeho škola. ...

Subjektivně zabarvený popis

Přiřaďte nadpisy:

a) Sluchové vjemy

b) Hmatové vjemy

c) Barevné vnímání

d) Chuťové vjemy

e) Čichové vjemy

1.

Je noc a já v ní tuším tolik bílé, kolik jen oči mohou vstřebat. Padá sníh a vločky se něžnou kladou jedna k druhé. V noci je bílá jako labuť, co spí pod smuteční vrbou.

Bělost labutí je výzva. Bílé růže okoraly. Bílá nevěsta upila červeného vína. Lidé vnímají bílou jen vedle jiné barvy. Bílá se neleskne. Bílá nelže. Bílá se nečervená, ale bortí. Ale v této noci se rodí bezhlasá bílá. Bílá je vlastně vždycky bezhlasá.

2.

Nikdy jsem neslyšel zvuk kolovrátku. Ani neuslyším. Zato znám zvuk šicího stroje. Přede jako kočka. Začíná pomalu, pak se zrychluje. Má hnědou barvu. Je naladěn v C dur. Nikdy by nevytáhl vysoké céčko. Ani by mu to neslušelo. Dřevěné věci mají málo tónů. Kovové jich mají víc. Ale do páru jim to nejde. ...

3.

Hladím kočku a sním o tom, jak mi v klíně sedí tygr. Má dokonalou srst. Je jak hustý samet s tenkými kovovými žilkami. Samet je měkký, kovové vlasečnice bodají do prstů. Můj tygrík má kožich jako péřová koule.

4.

Jedu v přeplněné tramvaji. Nevnímám nic. Nevnímám ani paní s nákupní taškou. V tašce nese čerstvý chléb. V tu ránu se kabina vozu probudila. Lidé zhluboka dýchají. Chléb je urovnán v plátně kabely, ale není to vězeň, je to pán světa. Kdybych měla malovat vůni chleba, nejspíš bych ji zachytila jako korunu. Lesklou, maličko pomoučenou Koruna by vysílala neviditelné paprsky a ty by nám vklouzly pod jazyk a my bychom polykali sliny. Koruna z chlebových kůrek! Vůně chleba!

5.

Na talíři leží kolečko salámu. Přidám nakládanou okurku a sýr. Loupám cibuli a pláču. Cibule je zavinutá jako podivně poskládaná kniha. Kniha k nepřečtení. Příběh smutný nebo chechtavý.

Stroužek česneku, ještě jeden a ještě jeden. Na talíři nemá ještě žádnou chuť. V ústech se rozkřičí a prská. Přidávám na talíř plátek citronu. To je, jako bych roztočila kolotoč. ...

a) Najděte v textech jazykové prostředky typické pro líčení.

b) Pokuste se text 4 přepsat, aby nová věta byla opakem věty původní (pokud je to možné).

IV. Reportážní popis a líčení (odpovědi)

Reportážní popis

1. Cestopisná reportáž

Jedeme noční krajinou. Většina cestujících spí, ale já nemohu usnout. Dívám se z okna, které mám po pravé straně, a nevidím nic než obrysy hor. Slyšel jsem, že hory jsou tady velkolepé, velmi krásné a nebezpečné. Opakuji si: krásné a nechci myslet na to druhé. Cítím, že se cesta zatáčí. Serpentina, zatáčky ostré a nepříjemné. Tuším pod námi propast. Skoro lituji, že nespím jako ostatní. Ne, to není ten pravý pocit. Nelituji, ale najednou bych chtěl, aby začal den. Ve dne je všechno jasnější. I propast ...

2. Sociální reportáž

Jdeme dlouhou chodbou, všude zlověstné ticho. Víme, že tady žijí lidé, jenže to ticho napovídá, že jim vyhasly hlasy, vyhasly radosti. Vím, proč jsem zde, je mi úzko. Člověk má připravené otázky, ale tváří v tvář skutečnosti mu dojde řeč. Bleděmodrá sestra jde před námi jistým a rychlým krokem. Vyzná se. Nevypadá sklíčeně, ani unaveně. Ovšem ta tu nežije pořádkem. Jen tady slouží, osm hodin denně. Pak se vrací „mezi živé“. Její svěřenci dosloužili. Jak se to trefně a falešně říká: jsou na zasloužilém odpočinku. Tak tedy vypadá to, co jsme si vysloužili?

Už vidím první obyvatelku tohoto útulku (úschovny?). Staříčká babička. Svázaná v uzlíčku. napadají mě Nerudovy verše. Sedí a podržuje. Sestra se nad ní skloní. Stařenko, tady nesmíte. Musíte jít do svého pokoje. Máte tam teplo, tady nachladnete. - Dřímající stařenka se nechává beze slova odvést. Otevřenými dveřmi vidím další 3 babičky – sušinky. ...

3. Reportáž o společenské události

Té slávy kolem! Jako když za starých časů vítali knížete pána. Dechovka je velice agresivní, není slyšet vlastního slova. Na koho ještě čekáme? Na delegaci. Svět se tak málo změnil. Chceme-li se něčím před světem pochlubit, potřebujeme k tomu delegaci. Už jedou! Auta troubí, ale je to jen taková hra. Řidiči dobře vidí, že cesta je teď ve znamení chodců, řekněme rovnou čumilů, auta se šinou jako veliké plechové ulity, pak někdo vystoupí, kdosi zatleská a paráda může začít.

Počkejte, prosím, nevidím – řekne někdo za mými zády. Človíček. Řekl bys málem - koukej, nepleť se mezi dospělé, jsi ještě malý, počkej, až vyrosteš, – ale to právě říct nemohu. Ten človíček je tu právem. Otvírá se škola. Jeho škola. ...

Subjektivně zabarvený popis

1. Barevné vnímání

Je noc a já v ní tuším tolik bílé, kolik jen oči mohou vstřebat. Padá sníh a vločky se něžnou kladou jedna k druhé. V noci je bílá jako labuť, co spí pod smuteční vrbou. Bělost labutí je výzva. Bílé růže okoraly. Bílá nevěsta upila červeného vína. Lidé vnímají bílou jen vedle jiné barvy. Bílá se neleskne. Bílá nelže. Bílá se nečervená, ale bortí. Ale v této noci se rodí bezhlasá bílá. Bílá je vlastně vždycky bezhlasá.

2. Sluchové vjemy

Nikdy jsem neslyšel zvuk kolovrátku. Ani neuslyším. Zato znám zvuk šicího stroje. Přede jako kočka. Začíná pomalu, pak se zrychluje. Má hnědou barvu. Je naladěná v C dur. Nikdy by nevytáhl vysoké céčko. Ani by mu to neslušelo. Dřevěné věci mají málo tónů. Kovové jich mají víc. Ale do páru jim to nejde. ...

3. Hmatové vjemy

Hladím kočku a sním o tom, jak mi v klíně sedí tygr. Má dokonalou srst. Je jak hustý samet s tenkými kovovými žilkami. Samet je měkký, kovové vlasečnice bodají do prstů. Můj tygřík má kožich jako péřová koule.

4. Čichové vjemy

Jedu v přeplněné tramvaji. Nevnímám nic. Nevnímám ani paní s nákupní taškou. V tašce nese čerstvý chléb. V tu ránu se kabina vozu probudila. Lidé zhluboka dýchají. Chléb je urovnán v plátně kabely, ale není to vězeň, je to pán světa. Kdybych měla malovat vůni chleba, nejspíš bych ji zachytila jako korunu. Lesklou, maličko pomoučenou Koruna by vysílala neviditelné paprsky a ty by nám vklouzly pod jazyk a my bychom polykali sliny. Koruna z chlebových kůrek! Vůně chleba!

5. Chuťové vjemy

Na talíři leží kolečko salámu. Přidám nakládanou okurku a sýr. Loupám cibuli a pláču. Cibule je zavinutá jako podivně poskládaná kniha. Kniha k nepřečtení. Příběh smutný nebo chechtavý.

Stroužek česneku, ještě jeden a ještě jeden. Na talíři nemá ještě žádnou chuť. V ústech se rozkřičí a prská. Přidávám na talíř plátek citronu. To je, jako bych roztočila kolotoč. ...

a) Najděte v textech jazykové prostředky typické pro líčení.

b) Pokuste se text 4 přepsat, aby nová věta byla opakem věty původní (pokud je to možné).

individuální řešení

V. VY_32_INOVACE_84 Epigramy Karla Havlíčka Borovského

Epigram:

= _____ útvar

Skládá se ze dvou částí.

V první je uvedena jistá skutečnost: *Odkud vzalo – zkouším žáky –
jméno Rakous počátek?*

Ve druhé je řešení, které je často _____: *Od raků, neb oni taky
chodí pořád nazpátek.*

- ve starověku: nápis _____ (dnes se užívá slovo _____)
uváděl jméno zemřelého a oslavoval jeho zásluhy
- dnes: krátká, vtipná _____ báseň (stručná a _____ forma)

Doplňte uvedené výrazy do textu:

satirická	veršovaný	na hrobě
epitaf	úderná	překvapivé

1. Doplňte názvy jednotlivých oddílů:

Dcerám, Církvi, Obyvatelům Čech, Králi, Vlasti, Učencům, Múzám, Básníkům, Politikům, Světu,
Studentům

Název oddílu:

<p><i>MYSTICKÝ VÝKLAD</i></p> <p><i>Kalkulujíc velmi zdravě, svatá církev mitry vymyslíla: totiž že má málo v hlavě, na hlavu si mnoho postavila.</i></p>	Význam:
---	---------

<p><i>NOVÝ NÁPIS</i> <i>který bude 1848 vytesán nad posluchárnami theologické fakulty</i></p> <p><i>Nehřeš usty ani sluchem, blahoslaveni jsou chudí duchem.</i></p>	Význam:
--	---------

<p><i>DEMONSTRATIO MIRACULORUM</i></p> <p><i>Div-li, že pět chlebů, dvě rybice nasytily lidstva na tisíce: vždyť pak podnes ještě tyto divy tolik tisíc černých pánů živí.</i></p>	Význam:
--	---------

<p><i>NÁPIS NA BUDOUCÍ JEZOVITSKOU KOLEJ V PRAZE</i></p> <p><i>Hajej, hajej, stará Praho, hajujinkej, moje blaho! Pš, pš, dadej, noc se blíží, přiletěli netopýři.¹</i></p> <p>¹ <i>jesuité, přátelé temna</i></p>	Význam:
--	---------

Název oddílu:

<p><i>DEMOKRATSKÝ</i></p> <p><i>Nechod', Vašku, s pány na led, mnohý příklad máme, že pán sklouzne a sedlák si za něj nohu zláme.</i></p>	Význam:
---	---------

<p><i>RUSKÁ KONSTITUCÍ²</i></p> <p><i>Odjakživa dovoluje ruský car velmožům míti třebaš tisíc duší, jenom žádný rozum.</i></p>	Význam:
---	---------

² Vysvětlivka: V Rusích se sedláci jmenují duše. Místo otázky: jak jest ten pán bohat? táží se Rusové: kolik má duší? A osud v této frázi jaksí byl satirický, protože pánovi duši odpírá. Když má totiž někdo sto sedláků, neříká se o něm, že má sto jednu duši, nýbrž jen 100, jako by patrně sám v sobě žádnou duši neměl.

<p><i>POLITICKÝ</i></p> <p><i>Pomodli se, Čechu, k svatém Vojtěchu, by tě vzaly samostatné národy do cechu.³</i></p> <p>³ <i>společenství, sdružení</i></p>	Význam:
---	---------

2. Napište rýmové schéma 2. a 3. epigramu na této stránce.

Název oddílu:

<p><i>MEČ A KALICH</i></p> <p><i>Proč byly husitské rvačky? – Rozhodnout se nimi mělo, má-li se jíst boží tělo s omáčkou neb bez omáčky.</i></p>	Význam:
--	---------

<p><i>ČESKÁ MODLITBA</i></p> <p><i>Svatý Jene z Nepomuku, drž nad námi svoji ruku, ať nám Bůh dá, co dal tobě, by náš jazyk nezhnul v hrobě!</i></p>	Význam:
--	---------

<p><i>ÚČINKY BĚLOHORSKÉ BITVY</i></p> <p><i>Pokavad se s Čechů kacírství nesmeklo, měli v Čechách nebe a po smrti peklo; co nám, Ferdinande,⁴ osud poslal tebe, máme v Čechách peklo a po smrti nebe.</i></p> <p>⁴ Ferdinand II., vítěz na Bílé hoře r. 1620</p>	Význam:
--	---------

3. Charakterizujte jazyk předešlých epigramů.

Název oddílu:

<p><i>VERBA DOCENT, EXEMPLA TRAHUNT⁵</i></p> <p><i>"Co sám nerad, nečiň jinému!"</i> <i>žáku pravil kantor kdesi,</i> <i>třepaje ho za pačesy.</i></p> <p>⁵ slova poučují, příklady táhnou (lat.)</p>	Význam:
---	---------

<p><i>ORIGINÁLNOST</i></p> <p><i>(Monolog velkého muže před vynalezením nového pravopisu.)</i></p> <p><i>Není nad původnost,</i> <i>každý po ní touží, lidé chodí přes most,</i> <i>to já půjdu louží.</i></p>	Význam:
--	---------

<p><i>KVALIFIKÁCI X., PROFESORA HISTORIE</i></p> <p><i>Umi historii, věřte mně,</i> <i>střední sice jenom prostředně,</i> <i>starou zato však již zapomněl, škoda jen, že k</i> <i>nové nedošel.</i></p>	Význam:
---	---------

4. Najděte alespoň dvě slova cizího původu a nahraďte je českými ekvivalenty.

Název oddílu:

<p><i>MISANTROPSKÝ⁶</i></p> <p><i>Od čerta vás pro ten božský hněv Ježíš koupil za všechnu svou krev, já však mním, když na mne přijde spleen že bych za vás nedal trochu slin.</i></p> <p>⁶ Misanthrop - člověk nenávídící lidi omrzlost, skleslost, nuda (angl.)</p>	Význam:
--	---------

<p><i>INDIFERENTSKÝ</i></p> <p><i>O stálost a věrnost nepadej v rozpaky, miluj, holka, všechny a mne miluj taky. Dešť na všechny padá, slunce všechněm svítí, nechci tě, má milá, sám jediný mítí.</i></p>	Význam:
--	---------

<p><i>SATIRIK PŘED SOUDNOU STOLICÍ</i></p> <p><i>"Pročpak nepíšeš jako všichni jiní, pročpak tvé péro černí jen a špiní?" "Ale, vy páni kritikáři, vždyť ho namáčím v kalamáři."</i></p>	Význam:
--	---------

5. Napište rýmové schéma 2. a 3. epigramu na této stránce. Napište název rýmu.

V. Epigramy Karla Havlíčka Borovského (odpovědi)

Epigram:

= veršovaný útvar

Skládá se ze dvou částí.

V první je uvedena jistá skutečnost:

*Odkud vzalo – zkouším žáky –
jméno Rakous počátek?*

Ve druhé je řešení, které je často překvapivé:

*Od raků, neb oni taky
chodí pořád nazpátek.*

- ve starověku: nápis na hrobě (dnes se v tomto smyslu užívá slovo epitaf)
- dnes: krátká, vtipná satirická báseň (stručná a úderná forma)

Doplňte uvedené výrazy do textu:

satirická	veršovaný	na hrobě
epitaf	úderná	překvapivé

1. Doplňte názvy jednotlivých oddílů:

Dcerám, ***Církvi***, Obyvatelům Čech, ***Králi***, ***Vlasti***, Učencům, ***Múzám***, Básníkům, Politikům, ***Světu***, Studentům

2. Napište rýmové schéma 2. a 3. epigramu na této stránce.

a b c b

3. Charakterizujte jazyk předešlých epigramů.

individuální řešení

4. Najděte alespoň dvě slova cizího původu a nahraďte je českými ekvivalenty.

individuální řešení

5. Napište rýmové schéma 2. a 3. epigramu na této stránce. Napište název rýmu.

a b c b d e f e

přerývaný

a a b b

sdružený

VI. VY_32_INOVACE_97 Rozbory uměleckých textů - epické a lyrické žánry

Vítězslav Nezval

O CHOVANCÍ ZE SIROTČINCE

Prožil své dětství v sirotčinci
a neví, co je rodina,
v níž rostli rozmazlení synci,
s nimiž se schází u kina.
Jen málokdy si vzpomíná
na onen nenávratný věk,
jež ve dne v noci proklíná,
on věkuvěčný sirotek.

Bylo jich tam jak štěnat v psinci.
Co dítek zplodí chudina!
Spolu, a přece samotinci
pěstili v sobě zlosyna.
Rákoska, ač je nevinná,
je přesto ostrá na dotek.
Neplakal. On byl hrdina,
on věkuvěčný sirotek.

Začne to ukradenou mincí.
(Nějak se vždycky začíná!)
Pokračuje se v nevěstinci.
(Nechodí tam jen spodina.)
Ve jménu otce, i syna...
Zvedl svou pěst! Kdo by to řek...
Dnes dvojnásob ji zatíná,
on věkuvěčný sirotek.

POSLÁNÍ:

Až přijde jeho hodina,
matka smrt prince mu lék.
Hodí jí hlavu do klína,
on věkuvěčný sirotek.

1. Napište, o čem báseň „vypráví“.
2. Vymyslete modernější název básně.
3. Napište, o jaký lyricko-epický žánr se jedná. Podle tématu napište konkrétní druh žánru.
4. Napište jméno alespoň jednoho českého autora, který také psal tento literární žánr.
5. Jak nazýváme báseň, která je jakýmsi opakem tohoto literárního žánru.
6. Najděte v textu, jak je vyjádřeno:
 - a) velký počet chovanců v sirotčinci
 - b) že chudí lidé mají mnoho dětí
 - c) náboženské téma
7. Najděte v textu hromadné podstatné jméno:
8. Najděte v textu slovo složené:
9. Jak nazýváme opakující se verš „on věkuvěčný sirotek“:
10. Vymyslete vhodné antonymum (slovo protikladné) ke slovu ostrá z dvojverší
„Rákoska, ač je nevinná, / je přesto ostrá na dotek“.

Epigram

Stanislav Kostka Neumann: <i>Asketa</i>	Jiří Žáček: <i>Otázka</i>
Asketa je člověk bohumilý. Přejme mu, by cíle svého došel. Na hrobě, hle, hlásá kámen bílý: Nejed, nepil a třetí den posel.	Na co stůně doba? Co má za nemoc? Nejsou lidi. Zato lidiček je moc.

1. Vysvětlete smysl těchto básní.

2. Jak se nazývá tento lyricko-epický útvar, který několika slovy dokáže zobrazit komickou myšlenku a vyústit v překvapivou pointu?

3. Jak se jmenuje český spisovatel, který je nejznámějším autorem básní tohoto typu:

a) Karel Jaromír Erben

b) Karel Hynek Mácha

c) Karel Havlíček Borovský

4. Z uvedených ukázek vyberte báseň, která patří tomuto autorovi 19. století:

<i>Dři se, jak chceš, mezku nebudeš-li hýkat, umřeš bez potlesku.</i>	<i>Podivný měl osud. Řekli mu: jdi do sebe. Tak šel. Nevrátil se dosud.</i>	<i>Nechod', Vašku, s pány na led, mnohý příklad máme, že pán sklouzne a sedlák si za něj nohu zláme.</i>
---	---	--

5. Vysvětlete smysl těchto básní.

6. Tento útvar se v antickém Řecku používal jako náhrobní nápisy.

Jak se jmenuje žánr, který se k tomuto účelu užívá dnes?

Eduard Bass: Anekdoty o slavných

Gerhard Hauptman si i v pozdním věku rád vyjel na koni. Jednou však v berlínských sadech vjel na cestu, po níž se nesmělo koňmo jezdit. Dostal se do odlehlé části, kde ho najednou zastavil strážník a ne zrovna zdvořile ho vyzval, aby odjel. Starý básník se dopálil: „Víte, kdo já jsem?“ zeptal se nakonec, ale strážník okamžitě odpověděl: "To se ví, že to vím. Vy jste Goethe, ale z parku musíte ven!"

Antonín Dvořák si jednou povzdechl: „Ono to jinak nejde. Kdyby se všem líbila moje hudba, co by si počali ostatní muzikanti?“

Emil Vachek se jednoho dne probudil, uchopil vedle ležící knížku a začal lhtavě číst. Při druhé stránce však knihu odhodil do kouta, odplivl si a zaklel:

„Tomuhle se taky říká literatura? Fujtajksl!“

Pak mu to však nedalo, zvedl knihu a podíval se na titul.

Stálo tam: Emil Vachek: Za frontou ...

1. Jak nazýváme tyto krátké humorné příhody? Název doplňte do názvu textu.

2. Vysvětlete, v čem spočívá vtipnost úryvků:

a)

b)

c)

3. K jakému literárnímu druhu patří tento žánr?

4. Jak se jmenuje další literární dílo tohoto autora?

VI. Rozbory uměleckých textů - epické a lyrické žánry (odpovědi)

Vítězslav Nezval

1. Napište, o čem báseň „vypráví“.

individuální řešení

2. Vymyslete modernější název básně.

individuální řešení

3. Napište, o jaký lyricko-epický žánr se jedná. Podle tématu napište konkrétní druh žánru. -

balada sociální

4. Napište jméno alespoň jednoho českého autora, který také psal tento literární žánr. -

Erben, Neruda, Bezruč, Wolker

5. Jak nazýváme báseň, která je jakýmsi opakem tohoto literárního žánru. – *romance*

6. Najděte v textu, jak je vyjádřeno:

a) velký počet chovanců v sirotčinci - *Bylo jich tam jak štěňat v psinci.*

b) že chudí lidé mají mnoho dětí - *Co dítek zplodí chudina.*

c) náboženské téma - *Ve jménu otce, i syna ...*

7. Najděte v textu hromadné podstatné jméno: *rodina, chudina, spodina*

8. Najděte v textu slovo složené: *věkuvěčný, dvojnásob*

9. Jak nazýváme opakující se verš "on věkuvěčný sirotek": *refrén*

10. Vymyslete vhodné antonymum (slovo protikladné) ke slovu ostrá z dvojverší

„Rákoska, ač je nevinná, / je přesto ostrá na dotek.“

individuální řešení

Epigram

Stanislav Kostka Neumann: <i>Asketa</i>	Jiří Žáček: <i>Otázka</i>
Asketa je člověk bohumilý. Přejme mu, by cíle svého došel. Na hrobě, hle, hlásá kámen bílý: Nejed, nepil a třetí den posel.	Na co stůně doba? Co má za nemoc? Nejsou lidi. Zato lidiček je moc.

1. Vysvětlete smysl těchto básní.

individuální řešení

2. Jak se nazývá tento lyricko-epický útvar, který několika slovy dokáže zobrazit komickou myšlenku a vyústit v překvapivou pointu? – **epigram**

3. Jak se jmenuje český spisovatel, který je nejznámějším autorem básní tohoto typu:

a) Karel Jaromír Erben

b) Karel Hynek Mácha

c) **Karel Havlíček Borovský**

4. Z uvedených ukázek vyberte báseň, která patří tomuto autorovi 19. století:

<i>Dři se, jak chceš, mezku nebudeš-li hýkat, umřeš bez potlesku.</i>	<i>Podivný měl osud. Řekli mu: jdi do sebe. Tak šel. Nevrátil se dosud.</i>	<i>Nechod', Vašku, s pány na led, mnohý příklad máme, že pán sklouzne a sedlák si za něj nohu zláme.</i>
Jiří Žáček: Úděl mlčenlivých	J. R. Pick: Epitaf přítele	K. Havlíček Borovský: Demokratický

5. Vysvětlete smysl těchto básní.

individuální řešení

6. Tento útvar se v antickém Řecku používal jako náhrobní nápisy.

Jak se jmenuje žánr, který se k tomuto účelu užívá dnes? – **epitaf**

Eduard Bass: Anekdoty o slavných

1. Jak nazýváme tyto krátké humorné příhody? Název doplňte do názvu textu. – *anekdota*
2. Vysvětlete, v čem spočívá vtipnost úryvků: *individuální řešení*
3. K jakému literárnímu druhu patří tento žánr? – *drobná epika*
4. Jak se jmenuje další literární dílo tohoto autora? – *Klapzubova 11, Cirkus Humberto, ...*

VII. VY_32_INOVACE_85 Karel Havlíček Borovský: Tyrolské elegie

I

Sviť, měsíčku, polehoučku
skrz ten hustý mrak,
jakkpak se ti Brixen líbí? –
Neškared' se tak!
Nepospíchej, pozastav se,
nechod' ještě spat,
abych s tebou jen chvilinku mohl
diškurýrovat.
Nejsem zdejší, můj měsíčku,
toť znáš podle křiku;
neutíkej, nejsem treu und bieder,
jsem zde jen ve cviku.

II

Jsemť já z kraje muzikantů,
 na pozoun jsem hrál,
 a ten pořád ty vídeňské pány
 ze sna burcoval.
 By se po svých těžkých pracech
 hodně vyspali,
 jednou v noci kočár policajtů
 pro mne poslali.
 Dvě hodiny po půlnoci –
 když na třetí šlo,
 tu mi dával žandarm u postele
 šťastné dobrýtro.
 Se žandarmem slavný ouřad,
 celý v parádě,
 pupek kordem pevně obvázaný,
 zlato na krágle.
 „Vstávají, pane redaktor,
 nelekají se,
 jdeme v noci, nejsme však zloději,
 jenom komise.
 Od všech z Vídně pozdravení,
 pan Bach je líbá,
 jsou-li prej zdrav, a tuhleto psaní
 po nás posílá.“ –
 Já jsem i na lačný život
 vždycky zdvořilý:
 „Odpust', slavná císařská komise,
 že jsem v košili!“
 Ale Džok, můj černý buldok,
 ten je grobián,
 na habeas corpus tuze zvyklý
 on je Angličan.
 Málem by byl chlap přestoupil
 jeden paragraf,
 již na slavný ouřad zpod postele
 udál: Vrr, haf, haf!
 Hodil jsem mu tam pod postel
 říšský zákoník,
 dobře že jsem měl ten moudrý nápad,
 již ani nekvík. –

III

Občan zvyklý na pořádek-
bylo to v prosinci –
především jsem si obul punčochy
v slavné asistenci.
Pak jsem teprv četl psaní –
však ho tuhle mám —
rozumíš-li ouřední němčině,
přečti si ho sám.
Bach mi píše jako doktor,
že mi nesvědčí
v Čechách zdraví, že prejpotřebuju
změnu povětří.
Že je v Čechách tuze dušno,
horké výpary,
mnoho smradu po té oktrojírce,
holé nezdraví!
Že on tedy schválně pro mne
kočár sem poslal,
abych se hned na státní outraty
na cestu vydal.
A žandarmům že nařídil,
ať mne hodně nutí,
kdybych nechtěl ze skromnosti přijmout
jeho nabídnutí.

IV

Což je dělat? Že pak musím
hloupý zvyk ten mít,
že nemohu žandarmům s flintami
pranic odepřít!
Dedera mne taky nutil,
abych jel jen hned,
že by chtěli Brodští, až se vzbudí,
třeba - s námi jet.
Pravil mi, že nemám s sebou
zbraně žádné brát,
neb že oni mají nařízení
mne ochraňovat.
Že mám též, pokud jsme v Čechách,
inkognito jet –
sic nám dají dotěraví lidé
hrůzu komis hned.
Ještě mi dal pan Dedera
více moudrých rad,
dle nichž se Bachovi pacienti
mají spravovat.
Tak mne vábil jak Siréna,
až jsem obul boty,
oblík vestu, kabát, pak i kožich
dříve však kalhoty!

V

Ó měsíčku, však ty ženské
dobře znáš a víš,
jaký s nimi člověk na tom světě
často mívá kříž!

Takés mnohého loučení
tajným svědkem byl,
ty znáš lip než každý novelista
hořkost těchto chvil.

Matka, žena, sestra, dcerka –
malá Zdenčinka,
stály okolo mne v tichém pláči:
hořká chvílinka!

Já jsem sice starý kozák,
v pŕtkách tužený:
tenkrát jsem měl trochu těsná prsa
a zrak zkalený.

Vtisknut jsem však poděbradku
silně do čela,
aby se těm policajtům slza
nezablyštěla.

Neb ti všichni blíže dveří
posud stáli stráž,
aby měla tato smutná scéna
císařskou štafáž!

VI

Trubka břeští, kola hrčí,
jedem k Jihlavi,
vzadu, abysme nic neztratili,
klušou žandarmi.
Ten borovský kostelíček
stojí na vršku,
skrze lesy smutně na mne hleděl:
„Jsi to, můj hošku?
Pode mnou jest tvá kolíbka,
já tě viděl křtít,
starému vikáři ministrovat,
pilně se učit.
Táhnout světem na zkušenou,
pak s pochodní jít,
naší chase plamenem veselým
na cestu svítit.
Vidíš, jak ty roky plynou,
znám tě třicet let,
ale chlapče, jaké to obludy
vidím s tebou jet?“ –

VII

Když jsme jeli přes Jihlavu,
měl jsem Špilberk v mysli,
za Lincem zas myšlenky na Kufstein
z hlavy mi nevyšly.

Teprva když jsme nechali
Kufstein vpravo stát,
začla se mi alpejská krajina
příjemnější zdát.

Hloupá jízda, milý brachu,
když se neví kam,
veselé ty trubky postiljónů
jsou jen bídný klam.

Všude kolomaz a všude
přepřahovali.

Kdybyste radš ve Vídni přepřáhli
a namazali! –

Telegraf je přece jenom
hezký vynález!

Ten před námi všude, než jsme přišli,
ohlášení nes.

By nám mohla policie,
starostlivá máti,
všude, dříve než tam přijedeme,
kamna rozežhátí.

Nesmím ale zapomenout
Budějovice,
tam Dederu koupil mělnického
čtyry lahvice.

Čili se v něm vlastenecké
hnuly myšlenky?

Čili doufal, že to pro mne bude
Léthé na Čechy?

Mělnické jsem dávno dopil,
piju vlaské zas;
ale zdá se, že je v obou stejný
nepokojný kvas.

VIII

Ted, měsíčku, nechme elegie
a přejdeme v heroický tón;
nebo co ti teď chci vypravovat,
to byl čertův shon.

Cesta z Reichenhallu do Waidringu,
ty ji musíš taky dobře znát,
ta se nedá žádnou ordonancí
přeoktrojovat.

Hory, skály ohromnější ještě,
než jest hloupost mezi národy,
vedle cesty propast bezedná jak
drška armády.

Temná noc jak naše svatá církev
a my jedem z kopce jako mžik;
darmo křičí Deder: "Drž koně!" –
prázdný je kozlík.

Kočár praští a koně ve větru,
již je ďábel horempádem nese,
a postiljón někde tam za kopcem
do dýmky si křeše.

Dolů jako z věže cesta plytká,
vůz jak šipka klouže hý a hat,
snad má chuť nás někde do propasti
internýrovat?

Och, to byla pro mne chutná chvílka,
neboť neznám žádnou větší slast
nežli vidět slavnou policii
ouzlostí se třást!

Napadnul mi - jsemť já čtenář bible
o Jonáši smutný příběh ten,
jak jej z lodky k utišení bouře
vyhodili ven.

„Metejme los!" pravím, "mezi námi
musí někdo velký hříšník být,
a ten k usmíření nebes musí
z vozu vyskočit.“

Jen to vyřknu, ejhle, policajti
ani svědomí nezpytovali
a kajičně vyrazivše dvířka

z vozu vyskákali. –

Ach ty světe, obrácený světe!

Vzhůru nohami ve škarpe leží stráž,

ale s panem delinkventem samým

kluše ekypáž!

Ach ty vládo, převrácená vládo!

Národy na šňůrce vodit chceš,

ale čtyrmi koňmi na opratích

vládnout nemůžeš !

Bez kočího, bez opratí, potmě,

u silnice propast místo škarpy,

tam jsem cválal sám a sám v kočáře

jako vítr z alpy.

Svěřiti svůj osud také jednou

koňům splašeným se já mám bát,

občan rakouský? Což se mi může

horšího již stát?

Tak jsem s chladnou rezignací v hlavě,

v hubě ale vřelou cigáru,

čerstvěj než cár ruský přijel k počtě

v dobrém rozmaru.

Tam jsem zatím - mustr delinkventů!

bez ochrany povečeřel hezky,

než za mnou stráž s odřenými nosy

přikulhala pěšky.

Já spal dobře, ale policajti

měli tu noc ve Waidringu zlou,

mazali si spiritusem záda,

nosy arnykou.

Tu je konec této epopeje,

k níž jsem nepřibánil ani chlup,

všechno ti dosvědčí ve Waidringu

postmistr Dahlrupp.

IX

Přijeli jsme do Brixenu
beze vší turbací,
krajská vláda dala Dederovi
na mne kvitanci.
Místo mne ten kus papíru
vrátili do Čech,
mne zde černý, dvojhlavý orel
drží v klepetech.
Krajskou vládu, podkrajského,
žandarmerii,
ty mi dali za anděla strážce
v té siberii.

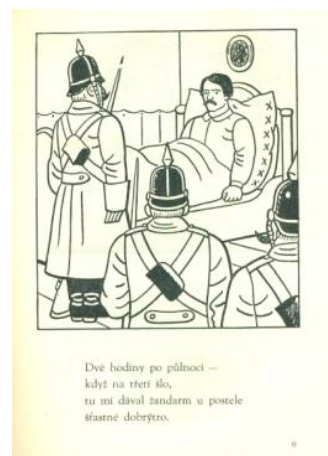
Charakteristika díla:

- ostrá, útočná satira na _____ vládu a státní policii
- vznikla během Havlíčkovy internace v _____ (spolu se Křtem svatého _____ a Králem _____)

Elegie (z řec. elegos = pohřební zpěv) = _____:

- _____ báseň, jejímž námětem je smutek, stesk nad smrtí blízkých a ztrátou domova, žal nad ztracenou láskou
- ve starověkém Řecku založena na střídání hexametru a pentametru (= elegické distichon)

* napište schéma elegického disticha (např. dvojverší z Kollárova díla "Slávy dcera"):

Obr [7]

Obsah díla:

- autobiografická skladba
- v ____ . zpěvech vypráví o Havlíčkově zatčení v _____ Brodě a jeho následné deportaci do _____
- úvod tvoří verš lidové písně z Chrudimska: *Sviť,* _____
- líčí Havlíčkovu zatčení uprostřed noci, smutné loučení s _____ a poté cestu do Brixenu
- vrchol skladby = 8. zpěv, který popisuje dobrodružný zážitek z A _____
- kočár se na příkré horské cestě řídí bez _____ a _____ doprovod vyskočí z vozu
- v kočáře zůstává jen vězeň H _____ - sám dojede k poště, v klidu povečeří a počká na svou stráž, která příkulhá
- z _____ zpěv shrnuje příjezd do B _____ , kde Havlíček zůstává pod dohledem krajské vlády

1. Napište čtyřverší, v němž je popsáno Havlíčkovou loučení s rodinou:

2. Napište dvojverší, které říká, že Havlíček je v Brixenu internován habsburskou monarchií

Struktura díla:

- skladba pojata jako rozhovor s m_____

3. Napište jméno starořímského básníka a název jeho díla, v němž popisuje své vyhnanství v Tomidě –

4. Uveďte dva romantické prvky, které Havlíček v díle používá?

5. Uveďte příklady:

a) humorné nadsázky:

Obr [8]

b) satirických výpadů proti absolutistické státní moci:

6. Najděte ve skladbě:

a) motiv z antické mytologie:

b) biblický motiv:

7. Vysvětlete význam následujících veršů:

a) *Kdybyste radš ve Vídni přepřáhli
a namazali! –*

b) *Ale Džok, můj černý buldok,
ten je grobián,
na habeas corpus tuze zvyklý
on je Angličan.
Málem by byl chlap přestoupil
jeden paragraf,
již na slavný ouřad zpod postele
ud'ál: Vrr, haf, haf!
Hodil jsem mu tam pod postel
říšský zákoník,
dobře že jsem měl ten moudrý nápad,
již ani nekvík. –*

8. Napište jména míst, kterými Havlíček projížděl:

9. Charakterizujte jazykové a básnické prostředky užívané v díle:

VII. Karel Havlíček Borovský: Tyrolské elegie (odpovědi)

Charakteristika díla:

- ostrá, útočná satira na rakouskou vládu a státní policii
- vznikla během Havlíčkovy internace v Brixenu (spolu se Křtem svatého Vladimíra a Králem Lávrou)

Elegie (z řec. elegos = pohřební zpěv) = žalozpěv:

- lyrická báseň, jejímž námětem je smutek, stesk nad smrtí blízkých a ztrátou domova, žal nad ztracenou láskou
- ve starověkém Řecku založena na střídání hexametru a pentametru (= elegické distichon)

* napište schéma elegického disticha (např. dvojverší z Kollárova díla "Slávy dcera"):

Aj, zde leží zem ta, před okem mým, slzy ronicím,

- u u | - - | - u u | - - | - u u | - -

někdy kolébka, nyní národu mého rakev

- u u | - u u | - ^ | - u u | - u u | - ^

.

Obsah díla:

- autobiografická skladba
- v devíti zpěvech vypráví o Havlíčkově zatčení v Německém Brodě a jeho následné deportaci do Brixenu
- úvod tvoří verš lidové písně z Chrudimska: *Sviť, měsíčku, polehoučku*
- líčí Havlíčkovu zatčení uprostřed noci, smutné loučení s rodinou a poté cestu do Brixenu
- vrchol skladby = 8. zpěv, který popisuje dobrodružný zážitek z Alp
- kočár se na příkré horské cestě řídí bez vozky a policejní doprovod vyskočí z vozu
- v kočáře zůstává jen vězeň Havlíček - sám dojede k poště, v klidu povečeří a počká na svou stráž, která přikulhá
- závěrečný zpěv shrnuje příjezd do Brixenu, kde Havlíček zůstává pod dohledem krajské vlády

1. Napište čtyřverší, v němž je popsáno Havlíčkovo loučení s rodinou:

*Matka, žena, sestra, dcera -
malá Zdenčinka,
stály okolo mne v tichém pláči:
hořká chvilinka!*

2. Napište dvojverší, které říká, že Havlíček je v Brixenu internován habsburskou monarchií

*mne zde černý, dvojhlavý orel
drží v klepetech*

Struktura díla:

- skladba pojata jako rozhovor s měsíčkem

3. Napište jméno starořímského básníka a název jeho díla, v němž popisuje své vyhnanství v Tomidě

Ovidius: "Žalozpěvy"

4. Uveďte dva romantické prvky, které Havlíček v díle používá? *věžeň, luna*

5. Uveďte příklady:

a) humorné nadsázky: *Od všech z Vídně pozdravení,
pan Bach je líbá,
jsou-li prejzdráv, a tuhleto psaní
po nás posílá." –*

b) satirických výpadů proti absolutistické státní moci: *Pravil mi, že nemám s sebou
zbraně žádné brát,
neb že oni mají nařízení
mne ochraňovat.*

6. Najděte ve skladbě:

a) motiv z antické mytologie: *Tak mne vábil jak Siréna,*

b) biblický motiv: *Napadnul mi - jsemť já čtenář bible
o Jonáši smutný příběh ten,
jak jej z lodky k utišení bouře
vyhodili ven.*

7. Vysvětlete význam následujících veršů: *individuální řešení*

a) *Kdybyste radš ve Vídni přepřáhli
a namazali! –*

b) *Ale Džok, můj černý buldok,
ten je grobián,
na habeas corpus tuze zvyklý
on je Angličan.
Málem by byl chlap přestoupil
jeden paragraf,
již na slavný ouřad zpod postele
ud'ál: Vrr, haf, haf!
Hodil jsem mu tam pod postel
říšský zákoník,
dobře že jsem měl ten moudrý nápad,
již ani nekvík. –*

8. Napište jména míst, kterými Havlíček projížděl: *Jihlava, Linec, Kufstein, (České) Budějovice, Reichenhall, Waidring - Brixen*

9. Charakterizujte jazykové a básnické prostředky užívané v díle:

- *lidový jazyk (Jsemť já z kraje muzikantů,)*

- *německé výrazy (nejsem treu und bieder,) + latinské výrazy (na habeas corpus tuze zvyklý)*

- *apostrofa: Ach ty vládo, převrácená vládo!*

- *metafora: mne zde černý, dvojhlavý orel
drží v klepetech.*

- *řečnická otázka: Svěřiti svůj osud také jednou
koňům splašeným se já mám bát,
občan rakouský? Což se mi může
horšího již stát?*

- *přirovnání: Hory, skály ohromnější ještě,
než jest hloupost mezi národy,
vedle cesty propast bezedná jak
drška armády.
Temná noc jak naše svatá církev*

- *hyperbola = nadsázka: ale chlapče, jaké to obludy
vidím s tebou jet?" -*

- *personifikace: Ten borovský kostelíček
stojí na vršku,
skrže lesy smutně na mne hleděl:*

VIII. VY_32_INOVACE_98 Rozbory uměleckých textů - lyrický a dramatický text

Michail Jurjevič Lermontov: Plachta

*Bělá se plachta osamělá
v modravé páře nad mořem ...
Co hledá v dálce? Kam by chtěla?
Proč opouští svou rodnou zem?*

*Vlny si hrají, vítr sviští
a stožár skřípe bolestí ...
Ach, běda, nejde hledat štěstí,
a neutíká ze štěstí.*

*Pod ní lesk blankytného moře
a nad ní zlatý slunce svit ...
Ona si vzpurně žádá bouře,
jako by v bouřích jen - byl klid!*

1. Co je podle vás hlavní myšlenkou básně.
2. K jakému literárnímu druhu báseň patří?
3. Vypište z textu všechno slovní spojení obsahující barvu.
4. Vypište z textu 3 personifikace.

5. Jak se jmenuje umělecký směr, k němuž se řadí tento ruský básník:

- a) renesance b) romantismus c) realismus

6. Napište rýmové schéma básně.

7. Nahrad'te slovní spojení rodnou zem jednoslovným názvem stejného významu.

Alois a Vilém Mrštíkovi: Maryša (1894)

D_____ s námětem ze slovácké vesnice. Jeho děj je založen na tragických následcích vynuceného manželství. Po marném odporu se M_____ podvolí nátlaku svého o_____ sedláka Lízala, vzdá se chudého F_____ a provdá se za ovdovělého mlynáře V_____. Je s ním nešťastná a nakonec ho _____.

(doplňte vynechané informace)

- VÁVROVÁ** *(chutli si ho prohlíží, pak se od něho odvrátí a dá se do divokého smíchu)* To už opravdu nevím, kdo je z nás větší blázen - esli vy všickni, jak tu ste, nebo já. *(Vážně)* A na mě ses neohlížel, mě ses neptal, na to ses nedíval, že su tu já? Že špiníš mě? Kdo ti dal k tomu záminku, abys tak mluvil - já snad? *(Odmlčí se)* Já ti mám ráda a nezakrévala sem a nezakrívám teho ani Vávrovi a nikomu - a povídám to aji tobě, ale abys tak o mně sméšlel a mluvil - *(lítostivě, skoro se slzami)* to - tos mně, chlapče, ublížil!
- FRANCEK** Nu, tak to zůstat nemůže. Jemu ti přece nenechám - -
VÁVROVÁ *(stále přísnějším tónem)* A co chceš teda po mně?
FRANCEK Do Brna chcu jít. Mám tam práci pro tebe i pro sebe. Seber se a pod' se mnó!
- ROZÁRA** *(přijde do světnice s náručím dříví, složí je u kamen a síní zas odejde, ohlížejíc se přitom po obou. Zřejmě dává najevo, že poslouchá)*
- VÁVROVÁ** *(hledí vyjeveně na něho, když Rozára odejde)* Františku!
- FRANCEK** Nu, co se díváš?
VÁVROVÁ *(s rostoucím podivením a hrůzou)* Do Brna - - s tebo?
 - - Já - - cizí žena? *(Oba hledí na sebe)*
- FRANCEK** *(tvrdě)* Jaká - cizí žena?
VÁVROVÁ *(chytá se za hlavu)* Pro Boha milosrdnýho, chlapče!
FRANCEK Čeho se bojíš?
VÁVROVÁ *(přiskočí k němu a hledí mu do očí)* Co to obměšlíš?!
(Mírnějším tónem) Dyť si to jenom rozvaž, co to po mně chceš?! *(Bere jej za ramena)*
- FRANCEK** *(kroutí hlavou)*
VÁVROVÁ Když tě sepjatéma rukama prosím. *(Sedá s ním na lavici u kamen, pokud možno do středu jeviště)* Rozmysli si to. Dyť se netrápíš jenom ty, trápím se já taky a víc než ty! - Dyť já na tě myslím, kady chodím, a nikdo neví, co nocí pro tebe sem nespala, proslzela dní. Co vytrpím od Vávry - o tom nemluví, co vy stojím pro tebe, ví jedině Bůh a já. Vdaná su, ale srdcem sem ti zůstala věrná, Františku. - Dušu bych za tebe dala, jak ti mám ráda, ale to, co ty po mně žádáš - to ti chlapče udělat nemožu a nemožu.

- FRANCEK** *(který stále po celý monolog tupě hledí do země, zakroutí nyní hlavou a chce něco namítnat)*
- VÁVROVÁ** *(nepřipustí jej k slovu)* Ne, nic se nezbraňuj - poslechni! Zanech těch myšlenek! *(Hladí mu vlasy a tvář)* Mně to udělej k vůli, když mě máš tak rád. - Nešťastná su, ale špatná nebudu, rozumíš mně? *(Klade mu ruce na ramena)*
- FRANCEK** Rozumím, ale poslechnót nemožu. Živots mně zkazila a jiné mně nedáš. Mjé litost se mnó aspoň ty, dyž ti o to prosím.
- VÁVROVÁ** Ne - ne - ne, chlapče! Neděle mně život těžší, než ho mám.
- FRANCEK** Já bez tebe nebudu.
- VÁVROVÁ** Tak si di! *(Prudce vstane - chladně)* Tvrdohlavče tvrdohlavá! Teho hříchu se s tebou nedopustím - to si nemysli. Ale pamatuj si: budeš-li stát na svém a budeš-li mně před lidma ubližovat, jakos mně ublížil včera, zapomenu na všechno, na tebe i na sebe a zhřeším pak už tak, že pak ani mně ani tobě žádná pomoc nebude.
- FRANCEK** Co tím chceš říct?
- VÁVROVÁ** Posavád nic. Tak to ve mně dřímá a spí, - ale až se hřích probudí - bude po trápení. Tak nebo tak - otrávím buď sebe nebo je - ale dlóho trpět nebudu. - Snáď v néhorší šatlavě nepovedu takové život jako tady. Dyž mám bét už nešťastná - ať su zkažená nadosmrti, zničená na celý život. A nikdo nevěří, jak bych byla ráda, dyby tak blesk nade mnó zapálil, voda přišla, všechno odnesla a mě - mě vzala s sebou.

1. Popište, co se odehrává v ukázce.
2. Vypište všechny postavy, které se v ukázce objevují. Vysvětlete, jaký je mezi nimi vztah.
3. Jak nazýváme postavu, jejíž jméno je uvedeno v názvu díla?
4. Jak nazýváme text napsaný kurzivou (v závorce)? Co znamená?
5. Jak se nazývá literární směr, k němuž se toto dílo řadí:
a) baroko b) romantismus c) realismus d) impresionismus
6. Charakterizujte jazyk, jímž je dílo napsáno.

Hra dodnes je často uváděna na domácích scénách. Například v Městském divadle Zlín s premiérou 26. dubna 2008 (derniéra 9. března 2010) v režii Martina Františáka, hrají: Petra Hřebíčková (Maryša - za roli byla roku 2008 oceněna cenou Thálie), Dušan Sitek (Lízal), Radoslav Šopík (Vávra).

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Mary%C5%A1a>

7. Vysvětlete pojmy:
a) premiéra
b) derniéra
c) cena Thálie
8. Uveďte názvy jiných uměleckých cen:

VIII. Rozbory uměleckých textů - lyrický a dramatický text (odpovědi)

Michail Jurjevič Lermontov: Plachta

1. Co je podle vás hlavní myšlenkou básně.

individuální řešení

2. K jakému literárnímu druhu báseň patří? – *lyrika*

3. Vypište z textu všechno slovní spojení obsahující barvu. - *bělá se plachta, v modravé páře, lesk blankytného moře, zlatý slunce svit*

4. Vypište z textu 3 personifikace.

individuální řešení

5. Jak se jmenuje umělecký směr, k němuž se řadí tento ruský básník:

a) renesance

b) romantismus

c) realismus

6. Napište rýmové schéma básně. - *abab – abab – abab*

7. Nahraďte slovní spojení rodnou zem jednoslovným názvem stejného významu. - *vlast*

Alois a Vilém Mrštíkové: Maryša (1894)

Drama s námětem ze slovácké vesnice. Jeho děj je založen na tragických následcích vynuceného manželství. Po marném odporu se Maryša podvolí nátlaku svého otce sedláka Lízala, vzdá se chudého Francka a provdá se za ovdovělého mlynáře Vávru. Je s ním nešťastná a nakonec ho otráví.

(doplňte vynechané informace)

1. Popište, co se odehrává v ukázce.

individuální řešení

2. Vypište všechny postavy, které se v ukázce objevují. Vysvětlete, jaký je mezi nimi vztah.

individuální řešení

3. Jak nazýváme postavu, jejíž jméno je uvedeno v názvu díla? – ***titulní postava***

4. Jak nazýváme text napsaný kurzivou (v závorce)? Co znamená? – ***scénické poznámky***

5. Jak se nazývá literární směr, k němuž se toto dílo řadí:

a) baroko

b) romantismus

c) ***realismus***

d) impresionismus

6. Charakterizujte jazyk, jímž je dílo napsáno. - ***nářečí (kombinace hanáckého, slováckého a brněnského dialektu)***

Hra dodnes je často uváděna na domácích scénách. Například v Městském divadle Zlín s premiérou 26. dubna 2008 (derniéra 9. března 2010) v režii Martina Františáka, hrají: Petra Hřebíčková (Maryša - za roli byla roku 2008 oceněna cenou Thálie), Dušan Sitek (Lízal), Radoslav Šopík (Vávra).

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Mary%C5%A1a>

7. Vysvětlete pojmy:

a) premiéra – ***první představení***

b) derniéra – ***poslední představení***

c) cena Thálie – ***divadelní cena***

8. Uveďte názvy jiných uměleckých cen:

individuální řešení

IX. VY_32_INOVACE_96 Bajka

BAJKA

Původním autorem bajky měl být řecký otrok Aisóp (Ezop, 6. stol. před. n. l.). Je to krátké poučné vyprávění, v němž vystupují i zvířata a věci, ze kterého vyplývá mravní nebo praktické naučení, jak žít a jak se chovat (odtud název ezopská nebo zvířecí bajka). Vrcholným projevem veršované zvířecí bajky, jejímž tvůrcem se stal v klasicismu francouzský básník Jean de Lafontaine, je tzv. lafontainovská bajka. To jsou satirické veršiky, které pod elegantní formou skrývaly kritiku soudobých mravů dvorské společnosti. Zvířecí bajka nezmižela ani z moderní literatury a autoři její formy užívají jako nástroj satiry a parodie.

Obr [10]

UKÁZKA 1:

Václav Rodomil Kramerius: STUDÉNKA A POCESTNÝ

V parném poledni přišel pocestný k čisté studénce. Uběhl a upotil se a jazyk mu žízni již zdřevěněl. Tu uzřel pěnící pramen a domnívaje se nové síly nabýti, napil se.

Však náhle zastuzené tělo nesneslo tu změnu, a klesna, na zemi sebou uvrhl, studénce náramně laje, že jest nejnezdравější jed.

Studénka nad tím utrhaním se rozhorlivši, pravila: „Což mně laješ? Kolem se ohlédni, všecko mou mocí zelená. Všecka stáda napájím. Ti-

síkové tvojich bratří okřejí mou vodou. Mé požívání jen proto ti škodu způsobilo, žes bez míry a neopatrně se napil. Má vina není, že bolesti snášíš! I byt' bys snad umřel, mě z toho vinití nemůžeš.“

Naučení

Málojaká pravda jest bez pochybnosti jako ta, že nemírnost a překvapení i nejlepší a nejúčinnější věci v nejškodnější změnití mohou.

Obr [11]

UKÁZKA 2:

VLK A OPICE

Vlk litoval opice, že je bez ocasu a že teplého kožicha nemá. Opice dí k vlku: „A což tvá kůže tak pěkná je a za mnoho stojí?“

Řekl vlk: „Myslí bych, že bys si toho povšimnouti mohla, a jestli ne, taž se lidí a uslechneš, jak si kožich můj cení a jak drazo jej mnohokrát platí!“

„Tak jsem povděčna, že špatného kožichu mám. Neb takové přednosti jsou příliš nebezpečné, jen popuzují loupečníky, jimž bych sotva ujíti mohla.“

Naučení

Nežádej sobě mnohého bohatství a přílišné krásy! Již mnohý tím ve zkázu přišel.

(Obnovený Ezop aneb Nové Ezopovy bajky)

Obr [12]

UKÁZKA 3:

Jean de Lafontaine

O SLEPICI, KTERÁ SNÁŠELA ZLATÁ VEJCE

Čím kdo chce míti víc, tím snáz vše ztratí pak.

Chci vám dát muže za příklad,
jenž vlastnil slepici, možno-li věřit bajce,
jež nesla vejce ze zlata.

Věřil, že poklad má v svém těle slípka ta,
a proto zabil ji. Ať prohlíží ji jak chce,
vidí, že vnitřek má jak slípky ostatní.
Tak sám se oloupil, zdroj zlata ztratil s ní.

Hle, pro lakomce příklad skvělý!
Kolik jen lidí znám, již v touze bezedné
o všechno přišli během jediného dne,
když rychle zbohatnouti chtěli!

(Dějiny světového humoru)

Obr [13]

UKÁZKA 4:

Ivan Andrejevič Krylov: VRÁNA A OREL

Královská výsost všechněch opeřenců
 kdys na slavíka vránu povýšila;
 a ta pak v hodnosti knížete ptenců
 všem ptákům zpěvavým se takto představila:
 v jich středu usedla si na osiku,
 a naladivši zobák na muziku,
 jala se prokazovat vlohy hudební.
 Však ejhle, efekt toho zpěvu!
 Jedni se posmívají, hanobíce ji,
 a jedni odletují plni hněvu.
 Tu vrána má se velmi rozhořčila
 a s žalobou se k orlu obrátila:
 „Slyš, králi, mám-li hodnost slavíka,
 má urážka se pak i tebe dotýká,
 neb hodnost od tebe jsem dostala.
 Však celá ptačí říše se mi vysmála.“
 „Má milá,“ orel dí, „moc žádáš od krále.
 Já této hany nemohu tě zbavit.
 Za slavíka jsem moh tě dáti slavit,
 leč z vrány udělati slavíka
 i pro mne úloha je příliš veliká
 a jenom Bůh to může spravit.“

(Dějiny světového humoru)

Obr [14]

1. Převyprávějte jednotlivé bajky a vysvětlete, co to bajka je, určete její znaky.
2. Napište základní rozdíl (ve výstavbě) mezi 1,2 a 3,4 bajkou.
3. Převeďte naučení z 1. ukázky do současné češtiny.
4. Vyberte 3 slova zastaralá (z 2. ukázky) a nahraďte je slovy z moderní slovní zásoby.
5. Napište poučení vyplývající z 3. a ze 4. ukázky.
6. Napište, jakým rýmem jsou psány 1. – 4. verš poslední ukázky.
Vysvětlete pojem verš a rým.
7. Přiřaďte autory bajek k zemím, v nichž tvořili.

IX. Bajka (odpovědi)

1. Převyprávějte jednotlivé bajky a vysvětlete, co to bajka je, určete její znaky.

příběh ze života zvířat (zvířata mají lidské vlastnosti = personifikace)

alegorickou formou přináší morální poučení

končí shrnutím = mravoučný závěr

2. Napište základní rozdíl (ve výstavbě) mezi 1,2 a 3,4 bajkou.

prozaické texty X veršované texty

3. Převeďte naučení z 1. ukázky do současné češtiny.

individuální řešení

4. Vyberte 3 slova zastaralá (z 2. ukázky) a nahraďte je slovy z moderní slovní zásoby.

individuální řešení

5. Napište poučení vyplývající ze 3. a ze 4. ukázky.

individuální řešení

6. Napište, jakým rýmem jsou psány 1. – 4. verš poslední ukázky. – *střídavý rým*

Vysvětlete pojem verš a rým. – *jeden řádek básně, zvuková shoda konců veršů*

7. Přiřaďte autory bajek k zemím, v nichž tvořili.

V. R. Kramérius – české země

Ezop – Řecko

La Fontaine – Francie

Krylov – Rusko

X. VY_32_INOVACE_86 Božena Němcová: Divá Bára

Charakteristika díla:

O odvážné venkovské _____, která překonala strach a _____, aby pomohla přítelkyni zbavit se nevídaného _____; obraz nadčasového ideálu do _____ člověka.

Postavy:

Bára: - dcera pa _____ Jakuba

- výlučná: "nežensky" rázná, nebo _____, vtipná a samostatná

- zná přírodu a její zákonitosti, není pov _____ (jako _____, pro které je

_____ tajemná a nepochopitelná)

- drsná Bára je citlivá, má dobré srdce a smysl pro spravedlnost, zastává se

_____ - ideál ženy, která a _____ formuje nejen svůj vlastní život, ale zaslouží se o štěstí a spokojenost lidí blízkých

= předobraz moderní em _____ ženy

Josífek = protiklad Bářina temperamentu, bojácný a drobný

Elška = protiklad Bářiny divoké krásy, jemná, křehká a pasivní

Struktura díla:

- smírný konec: _____ s _____, kterému učarují Bářina upřímnost a jedinečnost

- jazykové prostředky:

- spisovná čeština

- knižní/zastaralé výrazy: *všickni, net', dvěře,*

- hovorové výrazy: *nanejvejš*

1. Doplňte informace na vynechaná místa.

Když šla chasa do lesa na jahody neb na borůvky a zhlédli kdes hada, tu bylo útěku; dokonce jestli had hlavu pozdvihl a žíhadlo jim ukázal, tu běželi všickni k vodě, aby tam dříve byli než had a on žádné moci k nim neměl. – Barča nikdy neutekla, ona se nebála zlého býka, neřkuli hada nebo štíra. Jestli jí ležel v cestě, odehnala ho, nedal-li se ale odehnat a bránil se, zabila ho. Když jí nepřekážel, nechala ho. Zkrátka, Bára neznala strach a bázeň; ani když hrom bil a bouře nad údolím vztek svůj vylévala, nechvěla se Bára. Ba naopak, když vesničané okna i dvěře zavírali, hromničné svíce rozsvěceli, strachem třesoucí se modlili, by se na ně Pánbůh nehněval, tu Bára nejraději stála na záspí, by lépe dívat se mohla na obzor, před okem rozprostřený. Jakub mnohdy jí říkal: „Já nevím, děvče, jakou to radost máš dívat se do nebe, když se Pánbůh hněvá.“ – „Právě takovou, jakou mám, když se směje,“ odpověděla. „Podívejte se, táto, ten oheň, jaká to krása v těch černých mračnech!“ – „Neukazuj!“ okřikoval ji Jakub, „ať ti boží posel prst neurazí. Kdo se nebojí bouřky, nebojí se Pánaboha, nevíš to?“ – „Elška z fary mi četla jednou knížku, tam stálo, že se nemáme bouřky bát co hněvu božího, že máme v ní obdivovat mocnost božskou. Pan farář vždy káže, že je Bůh nanejvyš dobrotivý, pouhá láska, kterak by to bylo, aby se na nás tak často hněval. Já miluju Pánaboha, a proto se nebojím jeho posla.“

Jakub nerad mnoho řečí nadělal, a nechal Báru být. Sousedé ale, vidouce dívčinu neohroženost a že se jí nikdy nic zlého nepříhodi, tím více potvrzení byli v mínění svém, že je dítě chráněné nějakou nadpřirozenou mocí. Mimo otce milovali ji jedině Elška a Jozífek, její vrstevníci. Jozífek byl syn kostelníka, Elška byla neť pana faráře. Jozífek byl chlapec malého vzrůstu, bledotvárný, rusovlasý, dobrosrdečný, ale velice bojácný. Bára byla o hlavu větší než on a při pračkách schoval se Jozífek vždy za její sukně, Bára pak se ho statně ujmula proti chlapcům, s nimiž by byl ničehož nesvedl. Za to ji Jozífek velice miloval, nosíval ji křížaly a každou sobotu bílý oplátek.

2. Určete literární druh a žánr. Vysvětlete, o čem jsou obě ukázky.

3. Vysvětlete název díla.

4. Jak se označuje postava, jejíž jméno je součástí názvu díla?

5. Zasad'te dílo do kontextu tvorby B. Němcové.

Byl to mužíček, jak by ho opekli, postaven na krátkých nožičkách. Červené tváře jak pivoňky, i nos takový. Na hlavě humence, jež ale zakrýval zrzavými vlasy, které mu v týle a okolo uší ještě pozůstaly. Oči byly masem zarostlé a měly tu dobrou vlastnost (...), že se dívaly zároveň na dvě meze. Nosíval v letě slaměný klobouk se zelenou pentlí, rákosku se střípцем, nankinky, vestu zimní přes prsa sepjatou, aby se nezastudil a košili neušpinil, na krku kartónový šátek a řebíčkové barvy frak, se špičatými šosy a žlutými knoflíky. Z kapsy visel mu vždy růžek modrého šátku – neboť (...) šňupal. –

(...) byl velmi bojácný, ale navzdor tomu se ho sedláci přece báli, on totiž nahražoval bojácnost svou lstí a mstivostí, kterou jim pak splácel; k lidem, od nichž jakéhož užítu očekávat mohl, byl velmi úlisný a zdvořilý, jinak hrubý člověk. Byl také velice skoupý; jedinou dobrou vlastnost mu nemohl nikdo upřít, totiž tu, že byl bohat. Ano, bohat byl pan (...), a to byla ta pěkná vlastnost, která se panně Pepince při něm líbila; ostatně nemínila také že by jeho postava byla nepěkná. –

6. Vysvětlete, kdo je oním "mužíčkem".

7. Najděte v textu příklady vnitřní a vnější charakteristiky této postavy.

8. Najděte v textu přirovnání:

9. Čím se Bára vymykala konvenčním představám tehdejší vesnice o ženách?

10. Které okolnosti měly vliv na utváření Bářiny povahy.

X. Božena Němcová: Divá Bára (odpovědi)

Charakteristika díla:

O odvážné venkovské dívce, která překonala strach a pověry, aby pomohla přítelkyni zbavit se nevídaného nápadníka; obraz nadčasového ideálu dobrého člověka.

Postavy:

Bára: - dcera pastýře Jakuba

- výlučná: "nežensky" rázná, nebojácná, vtipná a samostatná
- zná přírodu a její zákonitosti, není pověřivá (jako vesničané, pro které je příroda tajemná a nepochopitelná)
- drsná Bára je citlivá, má dobré srdce a smysl pro spravedlnost, zastává se slabších
- ideál ženy, která aktivně formuje nejen svůj vlastní život, ale zaslouží se o štěstí a spokojenost lidí blízkých
- = předobraz moderní emancipované ženy

Josífek = protiklad Bářina temperamentu, bojácný a drobný

Elška = protiklad Bářiny divoké krásy, jemná, křehká a pasivní

Struktura díla:

- smírný konec: svatba s myslivcem, kterému učarují Bářina upřímnost a jedinečnost
- jazykové prostředky:
 - spisovná čeština
 - knižní/zastaralé výrazy: *všickni, neť, dvěře,*
 - hovorové výrazy: *nanejvejš*

1. Doplňte informace na vynechaná místa.

2. Určete literární druh a žánr. Vysvětlete, o čem vypovídají obě ukázky.

epika, povídka + individuální řešení

3. Vysvětlete název díla.

individuální řešení

4. Jak se označuje postava, jejíž jméno je součástí názvu díla?

titulní postava

5. Zasaďte dílo do kontextu tvorby B. Němcové.

individuální řešení

6. Vysvětlete, kdo je oním "mužíčkem".

pan správčí Kilián Sláma

7. Najděte v textu příklady vnitřní a vnější charakteristiky této postavy.

individuální řešení

8. Najděte v textu přirovnání:

jak by ho opekli, Červené tváře jak pivoňky

9. Čím se Bára vymykala konvenčním představám tehdejší vesnice o ženách?

individuální řešení

10. Které okolnosti měly vliv na utváření Bářiny povahy.

individuální řešení

Zdroje obrázků:

Obr. 1 [cit. 2012-12-2]. Dostupný pod licencí Creative Commons na WWW:

<<http://anglictina.pise.cz/38-adjectives-pridavna-jmena.html>>

Obr. 2 [cit. 2012-12-2]. Dostupný pod licencí Creative Commons na WWW:

< http://pf.ujep.cz/~nosek/atletika/obrazky/daleky_zavesna.jpg>

Obr. 3 [cit. 2012-12-5]. ŠTĚPÁN, Ludvík: *Čítanka plná příběhů pro 8. ročník*. ISBN 80-86218-80-5

Obr. 4 [cit. 2012-12-5]. ŠTĚPÁN, Ludvík: *Čítanka plná příběhů pro 8. ročník*. ISBN 80-86218-80-5

Obr. 5 [cit. 2012-12-5]. ŠTĚPÁN, Ludvík: *Čítanka plná příběhů pro 8. ročník*. ISBN 80-86218-80-5

Obr. 6 [cit. 2012-12-29]. ŠTĚPÁN, Ludvík a RICHTER, Václav. *Čítanka plná humoru pro 7. ročník*. ISBN 80-86218-04-X

Obr 7. [cit. 2012-12-14]. Dostupný pod licencí Creative Commons na WWW:

<<http://www.e-antikvariat.com/photos/39128.jpg>>

Obr 8. [cit. 2012-12-14]. Dostupný pod licencí Creative Commons na WWW:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Havl%C3%AD%C4%8Dk%C5%AFv_domek.jpg>

Obr. 9 [cit. 2012-12-29]. MARTÍNKOVÁ, Věra a kol. *Čítanka 3. Učebnice pro 3. ročník středních škol*. ISBN: 80-85573-15-6

Obr. 10 [cit. 2012-12-28]. ŠTĚPÁN, Ludvík a RICHTER, Václav. *Čítanka plná humoru pro 7. ročník*. ISBN 80-86218-04-X

Obr. 11 [cit. 2012-12-28]. ŠTĚPÁN, Ludvík a RICHTER, Václav. *Čítanka plná humoru pro 7. ročník*. ISBN 80-86218-04-X

Obr. 12 [cit. 2012-12-28]. ŠTĚPÁN, Ludvík a RICHTER, Václav. *Čítanka plná humoru pro 7. ročník*. ISBN 80-86218-04-X

Obr. 13 [cit. 2012-12-28]. ŠTĚPÁN, Ludvík a RICHTER, Václav. *Čítanka plná humoru pro 7. ročník*. ISBN 80-86218-04-X

Obr. 14 [cit. 2012-12-28]. ŠTĚPÁN, Ludvík a RICHTER, Václav. *Čítanka plná humoru pro 7. ročník*. ISBN 80-86218-04-X

Zdroje:

- „Maryša“ [online]. [cit. 2012-12-29]. Dostupný pod licencí Creative Commons na WWW:
< <http://cs.wikipedia.org/wiki/Mary%C5%A1a> >
- „Pro školní TV“ [online]. [cit. 2012-12-2]. Dostupný pod licencí Creative Commons na WWW:
< http://pf.ujep.cz/~nosek/atletika/skoky_dal_tehnika.html >
- ČAPEK, Karel. *Anglické listy*. [CD]. [cit. 2012-12-5].
- FUCIMANOVÁ, Milena. *Sloh. Učebnice pro 6. – 9. ročník základních škol, příslušné ročníky víceletých gymnázií a pro střední školy*. [cit. 2012-12-2]. ISBN 80-7168-844-4
- HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel. *Epigramy*. [CD]. [cit. 2012-12-14].
- HAVLÍČEK BOROVSÝ, Karel: *Tyrolské elegie*. [CD]. [cit. 2012-12-14].
- HOFFMANN, Bohuslav, HORÁKOVÁ, Michaela, STEJSKALOVÁ, Anna. *Slovník vybraných děl české literatury*. [cit. 2012-12-15]. ISBN 80-7183-317-7
- CHALOUPKA, Otakar. *Příruční slovník české literatury*. [cit. 2012-12-5]. ISBN 80-86785-03-3
- MARTÍNKOVÁ, Věra a kol. *Čítanka 3. Učebnice pro 3. ročník středních škol*. [cit. 2012-12-29]. ISBN: 80-85573-15-6
- NĚMCOVÁ, Božena. *Karla a jiné povídky*. [cit. 2012-12-15].
- ŠTĚPÁN, Ludvík: *Čítanka plná příběhů pro 8. ročník*. [cit. 2012-12-5]. ISBN 80-86218-80-5
- ŠTĚPÁN, Ludvík: *Čítanka plná příběhů pro 8. ročník*. [cit. 2012-12-29]. ISBN 80-86218-80-5
- ŠTĚPÁN, Ludvík a RICHTER, Václav. *Čítanka plná humoru pro 7. ročník*. [cit. 2012-12-28]. ISBN 80-86218-04-X
- ŠTĚPÁN, Ludvík a RICHTER, Václav. *Čítanka plná humoru pro 7. ročník*. [cit. 2012-12-29]. ISBN 80-86218-04-X

Vysokoškolské přednášky. [cit. 2012-12-14].